

FETS FETS FETS FETS FETS FETS FETS IDEEES IDEES IDEES IDEES IDEES IDEES DOCUMENTS DOCUMENTS DOCUMENTS DOCUMENTS

Moviment
Socialista
de Catalunya

Com ho indica el nom, "Fets - Idees - Documents" es proposa de difondre, entre els militants del moviment obrer i revolucionari, elements d'informació, formació i debat, difícilment assequibles en les condicions actuals de lluita. Un criteri d'amplitud, que ens sembla imprescindible en un servei d'aquest tipus, obliga al M.S.C. a aclarir que les opinions que s'hi expressen no s'identifiquen forçosament amb les pròpies de la nostra organització.

ARXIU HISTÒRIC
DONATIU

SOBRE EL "CENTRALISME DEMOCRÀTIC"

(Por Philippe Roubrieux) (0)

El PC defineix el seu funcionament com basat en el principi del "centralisme democràtic", principi definit constantment com "leninista". A la menció "leninista" s'afegia molt freqüentment, abans del XXè congrés, el qualificatiu de "stalinista". Aquest principi fonamental no podria ésser violat sense risc de destruir el partit o de portar-lo a una ineficàcia total. Els esdeveniments poden anar canviant, el Partit pot veure's obligat a canviar la seva tàctica, o fins i tot, més rarament, la seva estratègia; però es manté sempre la fidelitat i l'obediència absolutes a la regla inmutable del centralisme democràtic tal com ha estat definida i aplicada per Lenin i Stalin, - o per Lenin sol, en els documents posteriors al XXè congrés -. Fora d'aquesta regla, no hi ha salvació pel Partit. Així parlen els documents oficials i els militants autoritzats del PC.

Això no obstant, el lector més atent no pot trobar en les obres de Lenin la menor definició o regla precisa sobre aquest tema, el menor "principi fonamental" d'organització ... A "Què fer?" i després a "Un pas endavant, dos endarrere", Lenin defineix explícitament el Partit com instrument de lluita el model del qual ha d'anar variant en funció de les circumstàncies històriques, i tot i manifestant la més viva admiració per la socialdemocràcia alemanya, es pronuncia -en les condicions russes de clandestinitat imposades pel tsarisme- per una disciplina militar, una centralització extrema, un exèrcit basat en un nucli de revolucionaris professionals, i per l'absència d'eleccions i de tot democratisme organitzacional, esdesvingut impossible per les pròpies condicions de la lluita. No es parla doncs de centralisme democràtic, sinó pura i simplement de centralisme no democràtic.

Cal esperar els anys 20 per veure aparèixer la idea, sinó la fórmula. Al IXè congrés del PCUS, un grup d'oposició animat per Smirnov i Sapronov pren el nom de grup del "centralisme democràtic". Al Xè congrés, en la seva ponència sobre la "democràcia obrera", N. Bujarin proposa una solució que recorda els estatuts adoptats l'any 1919 (1). És significatiu que la ponència hagi estat aprovada també per l'oposició i que hagi estat centrada sobre la democràcia obrera i no sobre el centralisme democràtic. Finalment, cal citar aquí la 12ª de les condicions d'adhesió a la Internacional Comunista, on apareix la fórmula pròxima de "centralització democràtica". El text fou inspirat per Lenin però redactat per Zinoviev de forma simplificadora(2).

Pot observar-se doncs que la concepció i no la fórmula del centralisme democràtic es formà progressivament en Lenin en el curs d'un procés de crítica implacable de la Segona Internacional, i que Lenin no formulà mai la seva concepció més que d'una manera extremadament general i ràpida, sense cap precisió: estricta disciplina en l'aplicació de les decisions democràticament adoptades per la majoria.

Però, importa no acontentar-se amb l'estudi dels textos i examinar breument la pràctica durant la vida de Lenin. Una primera constatació s'imposa: els debats polítics contradictoris, és a dir reals, són nombrosos en el Partit; cal afegir que tots aquests debats polítics són públics, coneguts per tant pels militats, per l'opinió pública i pels historiadors. Amés, la revolució i l'arribada al poder dels bolxevics no modificaren aquest estat de coses i és fals que hi hagi hagut sobre aquests problemes crucials una evolució de Lenin a la fi de la seva vida. De 1917 a 1924, sobre totes les qüestions essencials i vitals pel Partit i pel futur de la revolució, sobre totes les grans opcions, és a dir les Tesis d'Abril de Lenin, la pau de Brest-Litovsk, la discussió sobre els sindicats (1920), la sublevació de Cronstadt i la discussió sobre les fraccions i el règim intern del Partit (1921), i finalment la discussió sobre la NEP i -estant Lenin ja greument malalt- sobre la burocratització (tardor de 1923), militants i dirigents es trobaren dividits, les opinions contràries foren publicades, els militants i els dirigents votaren lliurament, i els dirigents minoritaris foren cada vegada reelegits sense tenir de for ni un esbós d'autocrítica.

Pot remarcar-se, d'altra banda, que la disciplina era lluny d'ésser tan uniformement estricta com ho sugereixen els textos de 1920-21. Un estudi detallat posa de manifest nombrosos incidents. Així, Zinoviev i Kamenev arribaren, a propòsit de la insurrecció d'octubre de 1917, fins a violar de forma flagrant i perillosa la disciplina d'acció del Partit, fent públic un secret militar (la decisió del Partit de passar a la insurrecció, decisió a la que eren hostils); Lenin demanà aleshores la seva exclusió del Partit, qualificant-los de "grocs" i aquesta exclusió fou refusada per la direcció del Partit, a la que Zinoviev i Kamenev es reintegraren pocs dies més tard. Poc després, en circumstàncies encara més tràgiques, Bujarin i els comunistes d'esquerra desplegaven fora del Partit una activitat intensa contra la signatura del tractat de pau separat amb Alemanya, a Brest-Litovsk.

Per testimoniar la restricció de la democràcia interna en el Partit, en vida de Lenin, s'invoca sovint el Xè congrés i la supressió de les fraccions. Si bé és exacte que Lenin demanà i obtingué la supressió de les fraccions interiors, ell motivà explícitament aquesta demanda en les exigències urgents d'una situació terriblement tensa a l'URSS, devent ser aquesta supressió momentània. Cal precisar d'altra banda que els bolxevics entenien per "fraccions" l'existència d'agrupaments estables, tenint les seves pròpies reunions, la seva pròpia jerarquia i la seva pròpia disciplina, constituint un partit dins del Partit i per tant un perill constant d'escissió en el difícil context d'aquella època. No pot confondre's doncs dret de fracció amb dret de tendència, ni deixar entendre que Lenin volia refusar als militants el dret a agrupar-se en el curs de la preparació del congrés sobre una plataforma política diferent de la de la majoria i darrera una llista diferent de candidats al comitè central. Lenin es pronuncià explícitament sobre això en el Xè congrés: quan D. Riazànov, després de la prohibició de les fraccions proposà una esmena prohibint l'elecció del comitè central sobre la base de les llistes de candidats partidaris de plataformes diferents, Lenin s'hi oposà i precisà clarament la seva posició (3). El comitè central fou elegit precisament en el Xè congrés sobre la base de plataformes diferents i Lenin intervingué personalment per a obtenir la reelecció, sense autocrítica, del líder de la principal fracció, la de l'"oposició obrera", és a dir Chliapnikov.

L'exàmen fins i tot ràpid del període permet doncs constatar, des del punt de vista del que podria anomenar-se la "física política", la persistència d'un cert nombre de caràcters en el funcionament del Partit:

- L'absència d'unanimitat, tant en les opinions com en els vots sobre les resolucions o la designació de dirigents.
- La llibertat de paraula i crítica i per conseqüència l'absència de pressió moral damunt els contradictors i les crítiques.
- L'absència de culte encers un cap situat a part i per damunt de tots els altres militants: el propi Lenin no fou mai objecte d'unanimitat, ni en les eleccions ni en les proposicions.
- La promoció del quadres en un ambient de tria lliure, amb la reelecció tradicional dels oposants minoritaris (4).
- Finalment, la informació extensa a tots els militants, concretitzada per la publicació, en un pla d'igualtat, de totes les tesis en presència, a la premsa del Partit.

Després de la mort de Lenin i molt contràriament a les afirmacions de molts historiadors l'esforç de reflexió dels quals no es centrà mai sobre aquest problema, pot notar-se una evolució profunda de la concepció i de la pràctica del Partit, evolució que desmenteix de la manera més rotunda tota identificació de Lenin i Stalin en aquesta matèria. Des de bon començament, Stalin passa del terreny de la batalla d'idees - batalla a voltes molt violenta, però limitada sempre al terreny de les idees i lliurada sempre per Lenin en un pla d'igualtat davant els seus oposants - al terreny de les pressions, de les sancions i de les discriminacions, bloquejant així tot debat. Els oposants són primer desacreditats, després desplaçats, posteriorment emmordassats, finalment assassinats legalment mitjançant veritables processos de bruixeria.

L'any 1934 Stalin ha acabat la transformació del Partit. En el nou règim, i això constitueix un fet decisiu, l'organització esdevé més important que la política. A la inversa del que succeïa en temps de Lenin, no són ja les condicions polítiques les que dicten les formes d'organització, sinó les necessitats internes de l'organització les que comanden la línia política. Des del punt de vista de la "física política", un cert nombre de caràcters nous marquen el funcionament del Partit:

- La unanimitat, tant en les opinions com en els vots sobre les resolucions o les designacions dels dirigents: després de 1934, aquestes es faran a mà alçada.
- L'absència de llibertat de paraula, de crítica, fins de consciència donades les pressions que s'exerceixen sobre les crítiques, els elements escèptics o fins i tot els qui manquen d'entusiasme: pressió materialitzada per l'exigència sistemàtica d'autocrítica.
- El culte del cap amb aspectes monàrquics i religiosos, presentat com el guia suprem i col·locat per damunt de tots els altres militants del Partit.
- L'absència d'informació als militants; no es publica una opinió divergent (5) o un fet que resulti molest.
- La promoció dels quadres es fa sobre la base de la cooptació quasi no disfressada i de l'acord incondicional envers el secretari general.
- S'assisteix a l'afirmació teòrica i a la pràctica del monolitisme, a l'aparició i multiplicació de les referències a la "necessària unitat de pensament", presentada aquesta com un principi, com un dogma immutable del Partit (6).

Una nova concepció mecanicista del Partit apareix, oposada a la concepció dialèctica de Lenin. S'assisteix a la transposició en el Partit de la lluita de classes, de la que Stalin fa obligació d'admetre que s'exacerba a mesura que es progressa en la construcció del socialisme. Segons Stalin, en efecte, l'enemic de classe, la burgesia, intensificava la seva acció introduint-se en el Partit i amagant-se sota la forma d'adversaris a la seva pròpia política, identificada amb les aspiracions i la voluntat de la classe obrera i del conjunt de membres del Partit.

D'una forma natural, les purgues i els grans processos troben la seva premisa teòrica en aquesta nova concepció del Partit. Efectivament: a partir d'aquesta "teorització", tot desacord és assimilat a una traïció objectiva (l'enemic l'utilitzarà); després la traïció esdevé subjectiva (el que critica a Stalin i a la direcció no pot tenir altre finalitat que perjudicar sistemàticament al Partit). Tot el que contesta ha d'esdevenir, o ha estat sempre, un agent pagat per la burgesia. És així que els acusats hauran de fer confessió, com en el procés Rajk, on un d'ells reconeixerà que traeix des de l'edat de tretze anys.

Des d'aleshores, un marxista stalinista no pot deixar expressar una opinió diferent de la de Stalin, ja que no més pot tractar-se de l'opinió d'un enemic de classe i que "no pot haver llibertat pels enemics de la llibertat". Cal reprimir els aportadors d'opinions perilloses. Així pot desenvolupar-se en el Partit una atmosfera de desconfiança i d'hostilitat enfront de tota actitud crítica. La democràcia interna, que era en Lenin la condició bàsica de la centralització, desapareix al desaparèixer tota possibilitat de discussió real. Només la direcció, de fet només el cap, són responsables de la línia política. Es parlarà així del "Partit de Stalin" i la fórmula coneeixerà adaptacions a d'altres països. El Partit es defineix per ser un medi tancat, una fortalesa assetjada per totes bandes pels enemics, les idees dels ideòlegs burgesos.

Existeix, per tant, una versió i una pràctica stalinistes, traspassades al conjunt dels partits comunistes. Aquesta versió i aquesta pràctica recolzen, d'una manera evident, en una tria dels textos i dels fets de l'època de Lenin, així com en escrits afegits "a posteriori" i interpretacions tendencioses. Dels textos de Lenin només es mantenen, per exemple, les crides al reforçament de la disciplina i unes formulacions ocasionals, molt generals, de la idea del centralisme democràtic, que s'erigeix com un dogma immutable, però al mateix temps constantment violat, tant a nivell de la teoria com de la pràctica. És a través d'aquest esquema típicament stalinista que han estat edificades a través de llargs anys les estructures de l'organització del PC, les seves relacions entre la base i els dirigents, és a dir allò que es coneix com el "centralisme democràtic".

- (0) Philippe Roubrieux, antic secretari general dels estudiants comunistes francesos, ha treballat llargament sobre el "centralisme democràtic a França, abans i després del XXè congrés". Donem aquí extractes del seu estudi, concernents a la teoria i a la pràctica de l'organització en Lenin i Stalin, que han aparegut a les revistes franceses "Dair-sébat" i "Que faire".
- (1) Segons Eujarin, "les decisions dels organismes dirigents donen ésser aplicades ràpidament i exactament. Al mateix temps, la discussió dins del Partit de totes les qüestions contravertides de la vida del Partit és enterament lliure fins que s'adopta una decisió" - report i resolucions al "Bulletin comunista" 24, 9 juliol 1921, p. 401-405.
- (2) La 12ª condició proclama que "els partits pertanyents a la Internacional Comunista han d'edificarse sobre el principi de la centralització democràtica. A l'època actual de guerra civil acarnissada, el Partit Comunista no podrà aconseguir el seu paper si no organitza de la manera més centralitzada, amb una disciplina de ferro que s'apropi a la disciplina militar, i si el seu organisme central no és proveït d'amplis poders, exercint una autoritat incontestada, i es beneficia de la confiança unànim dels militants.
- (3) "No podem privar els membres del Partit i els membres del comitè central del dret d'adreçar-se al Partit si una qüestió fonamental aixeca desacords; no tenim el dret de suprimir això". "Oeuvres de Lénine", 32, p. 274. I igualment, a "Oeuvres de Lénine", 31, p. 444 "Discurs a la conferència de la província de Moscou ...", 21 de novembre de 1920, que no deixa cap dubte sobre la necessitat de l'existència i de la representació de corrents diferents, grups i fins i tot fraccions.
- (4) Vegi's a "Correspondance internationale", 9, p. 73, 9 de nov. 1921, l'article sobre la depuració del Partit, on es denuncia la corrupció per l'exercici de l'autoritat d'aquells que s'habituen als avantatges que els hi proporciona a vegades un càrrec de confiança. - Veure el "Missatge del comitè central" del 25 de juny de 1921 que ataca els "elements socials que ens són estrangers", però també els "obrers corruptes per l'exercici de l'autoritat, que han perdut totes les qualitats del proletari per adquirir els defectes del buròcrata" i que "no donen trobar cap excusa en el seu origen proletari". El missatge afegeix: "Les represàlies contra els membres del Partit que professin opinions diferents a les de la majoria (per exemple, contra els antics membres de l'Oposició obrera)" no podran ésser tolerades de cap de les maneres".
- (5) Un exemple entre mil, a "Questions du leninisme", 2, lletra a la "Revue Prolétarienne", 6, 1931 - "Protesta contra l'inserció d'un article contrari al Partit i semi-troskista de Slesky ... és a dir que volen arrosegat de nou a la gent a una discussió sobre problemes que són axiomes del bolxevisme ... en comptes d'estigmatitzar aquest historiadore que de fet és un calumniador, i un falsificador, li doneu una tribuna ... Per què? Per quines raons? Potser per liberalisme pedrit, per a que Slesky, aquest altre deixeble de Trotsky, no pegui dir que li hem tancat la boca ...".

- 6
- (6) A les seves conferències a l'Universitat Sverdlov, el 1924, Stalin es limita a parlar de la necessària "unitat de voluntat" del Partit, però a partir del XVIIIè congrés i de 1934, la fórmula esdevindrà la necessària "unitat de pensament" del Partit, i serà reprès així per tots els partits de la Internacional Comunista.

Resulta frapant confrontar el pensament de Lenin i el de Stalin en aquest punt. - L'any 1894, Lenin escriu: "Es perfectament exacte que no hi ha unanimitat completa entre els marxistes russos... Aquesta absència d'unanimitat no revela una feblesa, sinó una força. No volem saber res amb l'unanimitat de la gent que se satisfà amb l'acceptació unànim de veritats còmodes. No és pas una feblesa que aquesta tendra i emotiva unanimitat sigui reemplaçada per uns desacords entre gent que vol una explicació de l'organització econòmica real, actual, de Rússia, de la seva evolució política i de la de les seves superestructures". - Stalin escriu: "La teoria segons la qual es pot acabar amb els elements oportunistes (tot portador de desacords és obligatòriament etiquetat com oportunista de dreta o d'esquerra, segons les circumstàncies) mitjançant una lluita ideològica dins del Partit, segons la qual es pot superar a aquests elements en el quadre d'un partit únic, és una teoria podrida i porillosa que amenaça amb condemnar el Partit a la paràlisi" ("principes du léninisme", p.87). L'any 1934 afirmà en el discurs de clausura del XVIIIè congrés: "Pot dir-se que els debats del congrés han marcat la completa unitat de concepció dels nostres dirigents del Partit en totes les qüestions de la vida del Partit. No s'ha fet, com sabem, cap objecció al report. Una perfecta cohesió, tant des del punt de vista ideològic i polític, com del punt de vista de l'organització, s'ha manifestat doncs a les files del nostre Partit..". Els dos terços dels participants a aquest congrés, així com els dos terços dels membres del comitè central hi fou designat, desapareixeran a les purgues i els processos decidits ulteriorment per Stalin i els seus col.laboradors.